

LAILA
HIRVISAARI

Me, Keisarinna

ROMAANI

Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

Luettelo romaanissa esiintyvistä henkilöistä kirjan lopussa

© 2013 Laila Hirvisaari ja Kustannusosakeyhtiö Otava

ISBN 978-951-1-42918-0

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2021

**Lapsenlapsilleni Tuuli Marialle ja Christopherille
teidän Aijalta**

»Emme ole päässeet erityisen pitkälle, eikä ihmiskunta ole kehityksen huipulla; muutamissa valtioissa on hyvä hallitus, toisissa vallitsee anarkia, jotkut ovat sodassa, sotivat haluavat rauhaa, toiset eivät halua kuulla puhuttavan siitä, ilmeisesti saadakseen toisenkin rintamansa revityksi. Siinä meillä materiaalia sekä vakaviksi että koomisiksi oopperoiksi, tragedioiksi ja sananlaskuiksi.»

Ote Katariina II:n kirjeestä ruhtinas de Lignelle 28. 5. 1790

ENSIMMÄINEN OSA

*Talvipalatsi Pietarissa
marraskuusta joulukuuhun 1795*

I. LUKU

En olisi voinut kuvitella, miten raskas keisarinnan kruunu voi olla ja miten se painaa yhtä paljon päätäni kuin sieluani. Venäjä laskettiin minun käteeni kesäkuun 28. päivänä armon vuonna 1762, mutta tiesin että kansa pitäisi minua keisarinna vasta kun minut olisi kruunattu Moskovassa. Pietari Suuren ja minun, Katariina II:n, hallituskausien välillä oli vain 37 vuotta. Mitään niin brutaalia, sivistymätöntä, julmaa, hullua hallitsijaa kuin Pietari Suuri, joka katkoi omin käsin alaistensa päitä, ei enää Venäjälle tule, siitä pidän minä huolen. Vaikka minua syytettiin mieheni murhasta, en sentään ole tappanut omia lapsiani! Pietari Suuri tapatti oman poikansa. Ihailkoot muut häntä polvillaan, minä en. Mutta erään asian hän hulluudessaan teki: nosti Venäjän Eurooppaan. Hänen ansiostaan pieni siivu kansastani on älymystöä ja ylimystöä, kun kaikki muu on köyhälistöä. Miten minä selvisin? MITEN ME, KATARINA II, SELVISIMME?

Minua syytettiin miesvainajani murhasta. MURHA. MURHA. MURHA! ne huusivat. Minun kuulteni kukaan ei sanonut suoraan, mutta puhuttiin, että keisarinna Katariina II oli tahrinut kätensä vereen heti hallitus kautensa alussa. Pietari oli laillinen keisari, ja hänen poikansa Paavali oli hänen laillinen perijänsä, en minä. Oli myös toinen laillinen perijä, tsaari Iivana VI, joka oli suljettu Pähkinälinna, ja minä jatkoin hänen vankeuttaan.

Siksi minulla oli kiire sovittaa uutta kruunua. Kun olin elänyt vuosikausia suuriruhtinattarena vailla pienintäkään valtaa ja viimeiset kuukaudet vain mieheni tsaari Pietarin vaimona, aloin suunnitella palatsivallankumousta. Minun ja lasteni Paavalin ja Aleksein henki oli vaarassa noina Pietarin hallituskuukausina. Vaikka Pietari oli tunnustanut Paavalin pojakseen, hän tiesi että pojan oikea isä oli kreivi Sergei Saltykov. Hänelle selvisi myöhemmin myös poikani Aleksein isä kreivi Grigori Orlov. Miesvainajani hallitessa elin elämäni kohtalokkaimmat ja pelottavimmat kuukaudet. Pelkäsin joka aamu herätessäni, oliko se viimeiseni. Ilman Orlovin veljeksiä ja takanani olleita kaarteja en olisi tässä. Ainoa vaihtoehto oli käynnistää palatsivallankumous, ja minä tein sen.

Mieheni tiesi, ettei minulla ollut laillista oikeutta Venäjän kruunuun, mutta sanon sen tässä ja nyt: mieheni Pietari III suunnitelti poikamme ja minun raivaamista tieltä tavalla tai toisella. Minä ja Paavali olisimme joutuneet Pähkinälinnaan.

Myönnän, että kiirehdin liikaa. Eihän minulla ollut vielä edes mitään kabinetia, ei avustajia, ministereiden vaihdotkin olivat kesken, vaikka sihteeristö olikin. Tein sittenkin ajattelemattomia asioita. Sisälläni oli kauhistuttava pelko siitä, että saisin syytteen Pietarin kuolemasta tai että minut huudetaan sijaishallitsijaksi pojalleni.

KRUUNAJAISVALMISTELUT ALKOIVAT HETI TSAARI PIETARIN HAUTAJAISTEN JÄLKEEN. Annoin hovin sveitsiläisen jalokivisepän Posierin tehtäväksi uuden kruunun valmistamisen, ja siitäkin minua

arvosteltiin. Katselen sitä joskus ollessani Moskovan Kremlissä. Se on käskystäni toimitettu sinne turvaan. Ihastelen aina sen valtavaa punaista rubiinia ja timanttien määrää. Muistan, miten kruunu painoi päässäni lähes sietämättömästi. Toisessa kädessäni oli kultainen valtikka ja toisessa timantein koristeltu punakultainen valtakunnan omena, jonka keskellä oli suuri sininen intialainen safiiri. Valtikassa ei ollut silloin vielä Grigori Orlovin lahjoittamaa timanttia, sitä ei silloin vielä ollut edes Venäjällä. Grigori antoi sen minulle vuonna 1774, ja nimitimme sen Orlovin timantiksi. Sen hinta oli yli 400 000 ruplaa. Siis kerrankin suosikkini antoi jotakin minulle eikä aina toisinpäin. Se on maailman kaunein timantti, se kiinnitettiin valtikkaan jalokivin koristellun kotkan alapuolelle, ja se on hallussani kuolemani asti.

Jo elokuun alussa Moskovaan lähti edeltä kolmen rykmentin vahvuinen ratsukaarti. Seuraavaksi lähti poikani Paavali opettajan-
sa, kansleri Nikita Paninin kanssa. Saattueeseen kuului lähes kolmekymmentä vaunua ja parisataa hevosta. Heidän jälkeensä lähti minun Orlovini. Grigorilla oli muistaakseni yli kuusikymmentä vaunua ja kaksi kertaa enemmän hevosia kuin pojallani. Minä lähdin samoihin aikoihin hovinaisten ja palvelijointeni kanssa. Kamarineitoni Fanny Stepanova, kamaripalvelijani Škurin, ystäväni Denikinit ja von Arenthalit ja heidän lisäksi myös ruhtinatar Daškova kuuluivat hovinaisten kanssa lähimpään seurueeseeni.

Muistan vieläkin, miten uupunut ja peloissani olin koko kruunajaisten ajan, mutta se johtui pojastani Paavalista. Pietarista lähdettyämme saavutin poikani vasta vähän ennen Moskovaa. Olen kirjannut ylös, että tulimme Moskovaan yhdessä Paavalin kanssa 15. päivänä syyskuuta. Muistelen, miten huolestuneena katselin väsynyttä poi-

kaani, joka oli veltto, hiljainen ja kalpea. Pelkäsin hänen sairastumistaan enkä siinä erehtynytäkään. Hän sai korkean kuumeen päivää ennen kruunajaisia.

SUNNUNTAI, SYYSKUUN 22. PÄIVÄ, OLI AURINKOINEN JA LÄMMIN. Asuimme Kremlin Fasettipalatsissa. Heti aamulla minut puettiin kruunajaisvaatteisiin. Painavaan brokadipukuuni oli kirjailtu kulta-langalla suuria liljoja. Puvun yläosa oli tiukka ja huomattavan *décolleté*. Rintojeni yläpuolelle kiinnitettiin valtava timanttinen miehustakoriste – *devant de corsage* – joka putosi miltei vyötärölle saakka. En ole koskaan nähnyt mitään vastaavaa, tuntui että koko miehustani oli timanttien peitossa. Kannoin Pyhän Andreuksen ritarikunnan kunniamerkkiä ja sinistä nauhaa. Pukuni hihat olivat ikivanhaa vaaleaa pitsiä ja niiden röyhelöt ulottuivat kyynärvarren alapuolelle. Kengät olivat hopeaa, aivan liian kapeat minulle. Vapautin jalkani helmojen alla monta kertaa tuskissani kesken kruunajaisten.

Matkalla kruunajaiskirkkoon harteilleni laskettiin kullankelmainen viitta, joka kiinnitettiin olkapäältä timanttihakasilla. Viitan reunaa kiersi kärpännahka. Käytin sitä vaunuissa, kirkossa se vaihdettiin purppuraviittaa. Hiukseni oli nostettu ylös, ja ne oli koristeltu helminauhoilla. Noudatin kampaukseni suhteen samoja sääntöjä kuin morsiameksi puettuna: hiuksistani tehtiin kaksi kierrepalmikkoa, jotka putosivat olkapäältä rinnoille. Uusi kruunu painoi viisi naulaa. Se muistutti piispan mitraa, punainen samettipäällinen näkyi kruunun puoliskojen välistä. Sitä koristavat tuhannet timantit ja kaksi helmiriviä säihkyivät häikäisevän kirkkaina. Kruunun keskeltä kohosi valtava punainen rubiini, ylimpänä neljä suurta timanttia muodostivat ristin.

Kruunu painoi sietämättömästi otsaani, onneksi pääsin siitä eroon seremonian jälkeen. Vaihdoin päähäni ihanan *kokošnikin*, joka oli tehty timanttirenkaista ja piasarahelmistä. Siitä putosi hiuksille- ni läpinäkyvä ohut harso. Sormissani ei ollut ainuttakaan sormusta. Pidin sinisen safirin koristamaa valtakunnanomenaa ja kultaista val- tikkaa käsissäni.

En ole koskaan nähnyt niin paljon ihmisiä Kremlissä kuin tuona päivänä. Astelin Neitsyt Marian Taivaaseenastumiskirkkoon Kremlin sydämessä. Kellot moukuivat kaikkialla Moskovassa, tykit jylsivät, ihmiset hurrasivat, henkivartiokaartit rauhoittivat ratsujaan. Palatsista kruunajaiskirkkoon kulkeva juhlapukuinen ihmisaattue eteni kiirehtimättä. Siihen kuului diplomaattikuntaa, hoviväkeä, kir- kon korkeinta johtoa, kaikki jotka olivat Venäjällä jotakin. Edessä ja takana, myös sivuillamme, ratsastivat vartiokaartit. Minä, jaloarvoi- sin ja kaikkivoipa ruhtinatar ja valtiatar Katariina II, tuona mai- nittuna päivänä kruunattavaksi menevä Venäjänmaan keisarinna ja itsevaltiatar, kuljin sotilaiden kannattaman baldakiinin alla kruu- naamaan itse itseni keisarinnaksi.

Kun etenin kirkon leveää käytävää, tuhatpäinen munkkien kuo- ro lauloi jossakin näkymättömissä. Kongregaatio polvistui molem- min puolin kulkiessani ikonostaasin edessä olevaa, punaisella sametil- la verhottua koroketta kohti. Tunsin sielussani syvää järkytystä. Näin etummaisessa rivissä istuvan pienen pojan, joka oli lysähtänyt uupu- neena tuoliinsa muiden seisossa. Käännyin katsomaan häntä ennen kuin istuin minulle määrättyyn valtaistuintuoliin ehtoollisen nautti- misen jälkeen. Kun Novgorodin arkkipiispa suoritti Pyhän voitelun, katsoin lapseni puoliummessa olevia silmiä ja kuulin munkkien kuo- ron sävelten kaikuvan kupolista. Katsoin poikaani vähän väliä uskon-

nollisten rituaalien, suitsutusten ja siunaamisten keskeltä. Pelkäsin että hän menee tiedottomaksi hetkellä, jolloin hänen äitinsä kruunataan keisarinnaksi. Sain annetuksi Fannylle merkin, että Nikita Paninin olisi vietävä lapsi heti pois kirkosta. Katseeni seurasi miestä, joka kantoi veltoa lasta ja hävisi kevyine taakkoineen verhojen taakse. Minä olin kruunannut itse itseni keisarinnaksi. Mutta kruunajaisteni keskellä olin myös äiti.

PAAVALI OLI VIETY PALATSIIN JA SIIRRYIN KIRKOSTA PORTAIDEN ETEEN TUOTUIHIN KULTAISIIN VAUNUIHIN. En halunnut lyhyttä ja kevyttä laahustani kantamaan ketään protokollan mukaista vanhempaa hovinaista, halusin vain yhden uskollisimmista, kamarineitoni Fannyn, joka oli seurannut minua Venäjälle lapsuuteni Stettinistä asti. Hänen yllään oli vaaleanvihreä puku ja hartioillaan pieni valkoinen keppi. Me katsoimme hetken toisiamme silmiin, Fanny ja minä. Katsoin hänen suloisia ruusuisia kasvojaan, naisellista olemustaan, ruskeita kiharaisia hiuksiaan ja vasemman silmän pupillissa olevaa pientä tummaa pyöreää läiskää. Hän hymyili minulle ja tarttui käteeni, tuttavallisesti, lämpimästi rohkaisten. Hänen silmissään oli kyneleitä. Toinen mukana olleista kamaripalveiljoista, Škurin, yski tapansa mukaan, se oli selvää tekoyskää, tunteellisuudesta johtuvaa. Hänen yllään oli punainen univormu. Hän oli suorastaan komea, kun hän kulki lakeijana edessäni. Olin saanut Škurinilta ylennyksen, kruunajaispäivän aamuna minusta, Tyttökullasta, oli tullut Äitikulta. Tunsin suurta turvallisuutta näiden kahden lähellä. Ihmismuuri ympäröi minut, kaikki taputtivat käsiään, naiset vaipuivat syvään niiaukseen, herrat kumarsivat. Kullatut vaunut veivät minut Neitsyt Marian Taivaaseenastumisenkirkosta Fasettipalatsiin juhlaillallisille.

Sain tiedon, että Paavali voi jo paremmin. Rauhoituin nauttimaan juhlallisuuksista.

SEURAAVIEN VIIKKOJEN AIKANA HOVI, KRUUNAJAISVIERAAT JA MOSKOVALAISET JUHLIVAT, TANSSIVAT, JOIVAT VIINIÄ, ISTUIVAT ILLALLISILLA, KULKIVAT PUISTOISSA JA OTTIVAT KRUUNAJAISISTA KAIKEN IRTI. Minä en. Sulkeuduin joskus iltaisin Grigori Orlovin kanssa huoneistooni. Olin niin väsynyt, etten jaksanut puhua hänen kanssaan, me olimme vain hiljaa, hän ja minä, minun pitkäaikainen suosikkini. Juuri kun olimme huoahaneet, tuli tieto että Paavalin kuume oli taas noussut. Rukoilin tuskissani, kävin sytyttämässä Kremlin kirkoissa aamuin illoin kynttilöitä ja juoksin takaisin huoneistoni makuuhuoneeseen. Istuin Marien, Fannyn ja Aleksandran kanssa pienen pojan vuoteen vierellä. Marie lääkitsi häntä yrttijuomillaan, hän ei poistunut lapsen vuoteen viereltä. Käteeni oli etsiytynyt pieni kuuma käsi, kuin linnunpoikanen. Seurasin lapsen katkonaista hengitystä. »Maman», hän sanoi hiljaa. »Niin suuri vuori, niin suurta vuotta ei ole, miten se mahtuu tähän huoneeseen...»

En nukkunut, en syönyt, osallistuin pakollisiin kruunajais-tilaisuuksiin, mutta heti kun pääsin velvollisuusistani, riensin poikani luo. Tilanne alkoi olla kriittinen. Pelko vapisutti minua. Lääkärit eivät osanneet tehdä mitään, eivät yhtään mitään. Paavali oli lähes kolme päivää tiedottomana. Kielsin aivan ehdottomasti suoneniskennän. Lapsi oli niin kalpea, että sanoin hänen pikemminkin tarvitsevan verta, se parantaisi hänet paremmin kuin veren laskeminen. Lääkärit eivät uskaltaneet sanoa minulle vastaan, he vain seisivat kuin muumiot siinä vuoteen vierellä. Lähetin heidät pois, torkuin lapseni vierellä kaksi vuorokautta nukkumatta. Kahdeksantena päivänä, kun

kaikki olivat jo menettäneet toivonsa, tapahtui käänne. Nukuin lapsen vieressä, kun hän alkoi nykiä minua.

– Maman, Maman, Paavali on herännyt!

Tuskin koskaan olen itkenyt niin sydämeni pohjasta kuin silloin. Itkin niin että minulta ehtyivät kyyneleet. Istuin sen illan palatsin pienessä kappelissa uupuneena, mieli tyhjänä. Olen kahdesti elämäni aikana ollut oikea äiti: tyttäreni Annan kuoleman hetkellä ja Paavalin sairastaessa ja toipuessa.

VOI NIITÄ KRUUNAJAISVIIKKOJA! Moskova tulvi venäläisiä mutta myös ulkomaalaisia vieraita. Tapasin kaikki mukana olleet ulkomaiset lähettiläät ja muut diplomaatit loputtomilla illallisilla, samoin ylimmän aateliston edustajat. Tanssimme ilta toisensa jälkeen, kävelimme Kremlissä ja osallistuimme Balettiteatterin esityksiin ja konsertteihin. Olin rauhaton ja halusin jättää Moskovan, josta en ole koskaan pitänyt. Olin vihdoinkin vapaa mieheni Pietarin vainosta. Minua ja vapauttani keisarinnana ei uhannut enää kukaan.

Minusta, Katariinasta, oli tullut keisarinna, mutta iloitsin myös äitinä poikani toipumisesta. Kaipasin toista poikaani, pientä Alekseita, joka oli turvallisessa hoidossa Denikinien Kuukartanossa. Aikanaan kaikki luulivat, että Aleksandra ja Leon August Denikin olivat saaneet pienen pojan, jolle annettiin nimeksi Aleksei. Minun hän oli, minun ja Grigori Orlovin, mutta Denikineille hänet annoin hoidettavaksi, kaikkein rakkaimmille ystäväilleni, joista lapsi sai rakastavat vanhemmat. En ole koskaan virallisesti tunnustanut Alekseita pojakseni. Miksi sen tekisin? Miksi palata aikaan kolmekymmentäkolme vuotta sitten, jolloin kukaan ei tiennyt, että synnytin lapsen vähän ennen kuin minusta tuli keisarinna.

Halusin Moskovasta Pietariin. Haaveilin asettumisesta uuteen Talvipalatsiin. Ensimmäistä kertaa elämässäni saisin kiertää ilman kenenkään määräyksiä vapaana kuin taivaan lintu Kesäpalatsista Tsarskoje Selon Suureen palatsiin, sieltä Pietarhovin Marlyyn ja Pikku Eremitaasiin. Unelmoin, miten vien poikani Paavalin Monplaisiriin, meren rannalle, missä aallot laulavat ikuista lauluaan, linnut sirkuttavat rannan puissa, ja puiston ihanat suihkulähteet houkuttavat meitä kaikkia kuuntelemaan veden suurenmoista musiikkia.

2. LUKU

Ensilumi ryöppyää Pietarin yllä. Myrskyä. Ihmiset kulkevat Nevan rantatiellä repivän tuulen armoilla. Neva kuohuu, jäinen vesi hyökkää sen rantatörmää vastaan. Lotjat ja kaleerit valittavat, purjeiden kiinnitysköydet natisevat, kun miehet yrittävät ohjata täydessä lastissa olevia laivoja keskellä väylää. Maa on äkkiä lumivalkoinen, vasta äsken se oli ruskea ja paljas. Miten lämmin syksy voi näin yhtäkkiä muuttua talveksi.

Olen rauhaton, kävelen edestakaisin Punaisessa työhuoneessa. Talvipalatsin kaikki huoneet ovat lämpimiä, palatsissa on kokonainen armeija uuninlämmittäjiä, joiden joukko pysyy samana vuodesta toiseen. Mutta on minulla omastakin takaa lämmikettä. Olen lihonut, sille ei mahda mitään. Eihän se ole ihme, olen istunut päivät pitkät tässä budoaarissani kirjoituspöydän takana. Siitä on nyt pian puoli vuotta, kun kaaduin Juhlaportaita laskeutuessani pahasti oikean jalkani päälle. Huusin kivusta, sillä rojahdin miltei kokoiseni kristallimaljakon päälle ja olin yltä päältä terävien lasinsirujen peitossa. Mutta se ei ollut kuolemaksi, minä elän. Jouduin potemaan jalkaani koko kesän ja se tuntuu kipeältä vieläkin, varsinkin tällaisella myrskyllä. Molemmat jalat ovat ajettuneet ja minua hävettää näyttää niitä kenellekään. Kun olen yksin niin kuin nyt, käytän villaisia sukia ja kävelen niissä ikkunoiden luo katsomaan Nevan syksyistä raivoa.

Vasta elokuun lopussa koko hovini siirtyi Pietarhovin Monplaisirin palatsista Talvipalatsiin. Ystäväni ja ylikamariherrani Leon August Denikin, joka oli auttanut minua elämäni kirjaamisessa, pyysi lupaa lähteä vaimonsa Aleksandran kanssa Venetsiaan. Yhteinen poikamme Aleksei odotti heitä siellä. Heidän tarkoituksensa oli paluumatkalla käydä Wiesbadenin kylpylöissä, sillä Aleksandran kolottavat nivelet tarvitsivat hoitoa. Tämä merkillinen tauti oli edennyt hyvin nopeasti kesän aikana. Tietenkin annoin heille luvan.

He ovat yhä sillä matkalla. Odotan sydän kylmänä, tuleeko Leon takaisin, saammeko loppuun minun elämäntarinani. Me aloitimme sen juhlamakuuhuoneessani, jatkoimme palatsissani Tsarskojessa ja Monplaisirissa ja nyt olen muuttanut työhuoneeni tähän Punaiseen huoneeseen Nevan rantatien puolelle. Kirjoituspöytäme ovat vastakkain, minun suurempi, oma ja vanha, hänellä Tulasta tuotu pieni hopeinen pöytä. Halusin sen Leonin käyttöön. Selvää liehakointia minulta.

Siirrätin tuohon viereiseen pikkuhuoneeseen Leon Augustin aikoinaan Kuukartanostaan tuomat puulaatikot, jotka ovat täynnä kirjoitusta, kirjoituksia ja muistiinpanoja elämästäni. Siinä huoneessa on myös salakaappi, johon on vain kolme avainta. Leon August on pannut kaikki paperini järjestykseen, ja järjestyksessä ne on käsiteltävä. Häntä lukuun ottamatta kukaan ei korjaa virheitäni eikä paljasta sumuista muistiani.

Olen nyt valmis kuvailemaan Leonille totuudenmukaisesti valtaistuimelle nousuni ajat. Ukkosmyrskyksi voisi sanoa niitä hallitsemiseni alkukuukausia. Salamoita ja jylinää oli niin, että tavallinen ihminen olisi luovuttanut. Vaan emme Me, Keisarinna. Olen kuin puu, joka on iskenyt juurensa syvälle maahan, minua eivät pienet myrskyt riepota!

Herään aina varhain, kahvia en juo enää aamuisin, vatsani ei ota sitä vastaan. Tsaikkaa pari lasillista ja pari suolaista piirakkaa, ei koskaan makeaa. Sitten sulkeudun Punaiseen työhuoneeseeni ja syvennyn papereihini. Ylläni on lämmin aamupäivätakki, se on paksua kuvioitua silkkiä ja siinä on turkiksista tehty kaulus. Jalassani on paksut villaiset sukat, kukaan ei näe niitä helman alta. Pukeudun päiväpukuun ennen yhtätoista, kun Larissa tulee hakemaan minua.

Tuuli ulvoo ja saa kaiken irtonaisen liikkeelle, se ravisuttaa Nevan rannan pieniä kauppakojuja ja lennättää ilmassa oksia ja puiden viimeisiä lehtiä. Vielä pari viikkoa sitten oli lämmintä ja aurinkoista ja nyt lämpötila laskee pakkasen puolelle. Nautin rauhasta huoneistoni ulkopuolella... Kaartilaiset eivät seiso huoneitteni ovilla vaan käytävän toisessa päässä, Suuren gallerian ovien edessä. Jos kävelen sinne asti, käskyt kajahtelevat, miekat kalisevat.

Taas Škurin hopeatarjottimineen. Nyt syksyn tultua hätkähdän aina hänen tullessaan huoneeseen. Musta *livree* on se sama, ikivanha. Se uusi, jonka Herman von Arenthal hankki kesällä ja jonka Škurin puki ylleen yhden ainoan kerran syödessämme ystävien kanssa illallista Pietarhovin Pienessä Eremitaasissa, on jossain käyttämättömänä. Mutta kengät ovat uudet, ne ovat mustat tukevat solkikengät. Miten me osaamme nyt elää, kun tuttu kenkien klonksunta ei kuulu enää ovelta, vaan hän tulee hiljaa kuin musta korppi.

NOINA VALTANI ALKUAIKOINA, JOITA OLEN MUISTELLUT, OLIN JO JUURTUNUT VENÄJÄN MAAPERÄÄN, VAIKKA MINULTA OLI RIISTETTY SUURIRUHTINATARVUOSINA KAIKKINAINEN OMA TAHTO. En voinut määrätä edes Pikku Hovistani, joka minulle oli nimetty. Valtaistuimelle nousemiseni jälkeen hullaannuin aluksi siitä suunnattomasta vapauden tunteesta, että määräsin itse itsestäni, ja minun oletettiin määrävän myös muita. Aloin levittää juuriani salakavalasti kaikkialle. Ensimmäiseksi täydensin venäjän kielen taitojani. Myönnän, suuriruhtinatarakanani puhuin mieluummin ranskaa tai saksaa, mutta myöhemmin olen puhunut venäjää päivittäin. Rakensin älykkäästi ja ovelasti määräysvaltaani. En ollut koskaan epäkohtelias kenellekään, en saanut raivokohtauksia niin kuin keisarinna Elisabet aikoinaan. En myöskään aliarvioinut ketään. Minulla oli suuria ongelmia ratkaistavana, mutta vastapainoksi terävä pää. Olen muistellut noita aikoja yrittäen hillitä sietämättömästi kolkuttavaa omaa tuntoani, sillä tein alussa paljon virheitä. Opin niistä kyllä, mutta joskus olin vähällä suistua tuhoon.

Kun Leon lähti Venetsiaan, yritin ensin itse kirjata ylös ensi askeleeni hallitsijana. Kun nyt katson mitä kirjoitin, olen sotkenut vuosia ja tapahtumia pahasti. En voi jatkaa ilman Leonia.

**HALLITSEMISENI ALKUTAIPALEELLA MINUN OLI PYYDETTÄVÄ MONIA MIEHENI PIETARI III:N AIKAISIA LUOTETTAVIA HENKILÖITÄ PYSYMÄÄN VALTION JOHDOS-
SA.** Pyysin kreivi Mihail Vorontsovia jatkamaan kanslerina, ja hän suostui. Ruhtinas Aleksandr Golitsyn

pysyi hänkin apulaiskanslerina ja ruhtinas Nikita Trubetskoi Sotakollegion johdossa. Ulkoasiat annoin kansleri Nikita Paninin käsiin. Hän oli poikani Paavalin, tulevan tsaarin, opettaja ja holhooja. Tämä ruhtinatar Daškovan ja Jelizaveta Vorontsovan eno oli aikoinaan ollut komea mies, mutta jo kuihtumaan päin. Keisarinna Elisabetin aikaan kansleri Panin oli ollut pitkään lähettiläänä Tukholmassa. Minun täytyy muuten kertoa, että tullessani saksalaisprinsessana Venäjälle en osannut nimittää keisarinnaa venäläisittäin Jelizaveta Petrovnaksi vaan sanoin aina Elisabet Petrovna. No niin – Panin vehkeili Ranskaa vastaan kuten minäkin. Puhuimme ja väittelimme, älyllisesti tulimme hyvin toimeen, mutta tiesin, että hän suunnitteli Paavalin nostamista hallitsijaksi. Jos Panin vielä eläisi, hän järkyttyisi, kun istun edelleen tukevasti valtaistuimella.

Aleksandr Andrejevitš Bezborodkosta tuli myöhemmin Paninin seuraaja, mutta jo hallituskauteni alussa hän oli oikea käteni. Hän oli Kiovan Hengellisen Akatemian kasvatti, joka kunnostautui ensimmäisessä Turkin sodassa ja taitavana neuvottelijana eteni nopeasti urallaan.

Lisäksi muistin älykkään Aleksandr Vjazemskin, joka ei ollut ulkoisella komeudella pilattu, mutta joka oli nero. Hän vastasi Venäjän sisäisistä asioista kenraaliprokuraattorina. Se oli valtakunnan korkein hallinnollinen virka. Hän oli myös senaatin puheenjohtaja ja hoiti valtion raha-asioita. Vjazemski palveli minua kolmekymmentäyksi vuotta, vasta pari vuotta sitten hän pyysi eroa.

Kenraalimajuri Ivan Ivanovitš Betskoista tuli salainen neuvonantajani ja kabinettini jäsen. Pidin hänen hulluista ajatuksistaan, hän halusi kasvattaa »uudenlaisen ihmisen lajin». Miten sen kasvatetaan? Napsauttaa sormiaan ja sanoo: »Tuossa uusi malli ihmiseksi, toi-

mikaa! Muuttakaa maailma inhimillisemmäksi, muuttakaa ihmiset inhimillisemmiksi.»

Pienen harkinnan jälkeen haetutin Pietariin pari karkotettua, kreivi Aleksei Bestužev-Rjuminin ja kreivi Ivan Šuvalovin. He tukivat minua vaatimuksessani keskeyttää mieheni Pietarin suunnitellamat sotavalmistelut Tanskaa vastaan, ja niin se ajatus haudattiin. Kreivi Šuvalov on eräs komeimpia, hienoimpia ja sivistyneimpiä miehiä mitä olen tavannut. Olen aina ollut kovin ihastunut häneen, mutta en ole koskaan yltänyt hänen tasolleen, en ulkoisesti, enkä ehkä älyllisestikään. Bestužev-Rjumin vastusti aikoinaan avioliittoani suuriruh-tinas Pietarin kanssa, mutta ei voinut keisarinna Elisabetin suunnitelmille mitään. Nyt aika oli muuttunut, tarvitsin Bestuževia jälleen.

Luottomiehiini kuului vielä Zahar Tšernyšov, elämäni ensimmäisen ihastuksen Andrei Tšernyšovin serkku. Tšernyšovit olivat keisarinna Elisabetin henkivaartiokaartin krenatöörien poikia ja keisarinna oli ylentänyt heidät luutnanteiksi. Samaan joukkoon kuului myös tunnettu naistenmies Lev Naryškin, poikani Paavalin isän Sergei Saltykovin paras ystävä. Hänellä oli ainakin viisi lehtolasta, kaikki poikia. Poikien äidit olivat kuulemma perustaneet haaremin miehen iloksi. Määräsin Lev Naryškinin ylimmäiseksi hovitallimestarikseni.

TIETENKIN MINUA HUOLESTUTTI VENÄJÄN TILA. Aloin korjata sitä mitä mieheni tsaari Pietari III oli yrittänyt lyhyenä hallitusaikanaan hajottaa. Suurin osa armeijan vahvuudesta oli poissa maasta. Miehet eivät olleet saaneet palkkaa kuukausiin. Laivasto seilasi ilman kapteenia, kuria ei ollut. Niin kuin olen jo kertonut, mieheni oli lähtemässä sootaan Tanskaa vastaan juuri silloin, kun tein vallankaappauksen. Peruutin sodan, se oli yksi ensimmäisistä käskyistäni. Venäjällä oli velkoja lähes 17

miljoonaa ruplaa. Rahakirstun vartijaa ei ollut, minun oli otettava sekin tehtävä. Noin 200 000 talonpoikaa oli avoimessa kapinassa. He katsoivat minuun, keisarinnaansa, ja odottivat ihmettä.

Heti alkuun nousi eräs metropoliitta yksityiseen kapinaan minua vastaan. Sain silloin syyn keskeyttää miesvainajani Pietari III:n määrämän papiston omaisuuden takavarikoinnin. Tein sen suurella riemulla, sillä luulin saavani sillä papiston taakseni. Vaan mitä vielä – sainkin vastaani kiihkeän metropoliitan, joka lietsoi luostarin talonpoikia kapinaan, niin että nämä kieltäytyivät palaamasta takaisin herrojensa ja omistajiensa luokse. Tiedän, että osa heidän isännistään oli julmia piiskureita, ja osa heistä sai pian hengellään maksaa siitä Pugatšovin kapinassa. Mutta Isä Arseni ei taipunut. En minäkään. Peruutin miesvainajani seuraavankin käskyn ja määräsin kirkollisten tilojen hallinnon suoraan talouskuluista vastaavan ministerin alaisuuteen. Tiedän, että loukkasin papistoa, mutta se taipui.

Haetutin Isä Arsenin Moskovaan. Hän seisoikin kuin raivostunut härkä yleisen syyttäjän, poliisipäällikön ja Grigori Orlovin edessä. Mies kirosi ja huusi epäpapillisesti, sylki roiskui, paperit lentelivät, hän uhkasi minua Jumalan kirouksella. Bezborodko rukoili minua armahtamaan miehen, mutta olin niin raivoissani piispan riehumisesta etten armahtanut! Jääräpäisydestäni johtuen Pyhä Synodi joutui määräämään Isä Arsenin maallisen oikeuden eteen. Häneltä riistettiin metropoliitan virka, häneltä riisuttiin julkisesti hänen piispalliset tunnukset ja hänet karkotettiin luostariin Viananmeren rannalle. Hän joutui tekemään siellä maatöitä ja siivoamaan keljoja. Neljä vuotta myöhemmin siirrätin hänet Tallinnan vankilaan, jossa hän kuoli. Tiedän, että hän vihasi minua kuolemaansa saakka.

TUNSIN KAIKKIALLA VELLOVAN VIHAN, JOKA YRITTI LANNISTAA MINUT. Ihmettelen sitä vieläkin. Se todella velloi kuin maassa möyri-vä valtava lakana, pullisteli, nousi korkeuksiin, lepatti taivaalla minua ilkkuen, laskeutui maahan ja sai taas vauhtia edestakaiseen liikkeeseen. Annoinpa noina alkuvuosina mitä tahansa määräyksiä ja lakeja, ja vaikka kuinka yritin purkaa ja tasoittaa sitä mitä hullu miesvainajani oli sotkenut vajaan puolen vuoden hallitus kautensa aikana, sain vihat päälleni. Siksi määräsin perustettavaksi komiteoita. Niissä istuisi aina monta jäsentä päättämässä asioista, kun taas mieheni oli toiminut yksinvaltiaana kysymättä keneltäkään neuvoja. Joskus hän käyttäytyi kuin hullu, hänen hohottavaa nauruaan keisarinna Elisabetin hautajaisissa ei unohtanut kukaan. Hän leikki puisilla sotamiehillä koko elämänsä. Hän ei kylpenyt hallitsijana senkään vertaa kuin suuriruhtinaana. Ja yhtäkkiä tästä miehestä tehtiin marttyyri!

Oma syyni. En uskaltanut puuttua Pietarin hallitsemiseen, koska tiesin, että hän halusi päästä minusta eroon, joko sulkea vanhilaan tai luostariin, ja nostaa tilalleni rakastajattarensa Jelizaveta Vorontsovan.

Hylkäsini myös maaorjakomitean, jolta ei tullut ainuttakaan ehdotusta. Annoin erään ensimmäisistä julistuksistani, jossa kiellettiin tehtaiden ja kaivosten omistajia ostamasta sieluja. Määräsin, että näiden oli tyydyttävä vapaasti hankittuihin ja passeilla varustettuihin työntekijöihin. Valmistelin seuraavaa julistusta, joka olisi poistanut kokonaan pakollisen työn. Minun on tunnustettava: en toteuttanut tätä julistusta koskaan. Seurasi kansannousu, joka oli minulle suuri